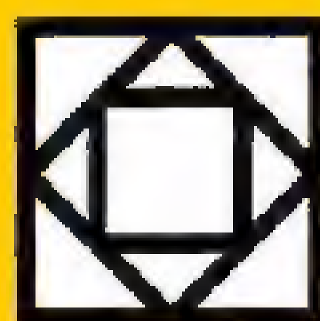
GRIGORE CONSTANTINESCU

BISERICA
«SF. NICOLAE»
-PITESTI-

Redactor / tehnoredactor – GRIGORE CONSTANTINESCU
Lector – EUGENIA CONSTANTINESCU
Imagini: INTERNET
DTP – DAN COTAR
MMXVI

GRIGORE CONSTANTINESCU

Biserica cu ceas

Demolată în anul 1962, sub pretextul aberant al sistematizării centrului oraşului Piteşti, Biserica «Sf. Nicolae» şi «Sf. Pantelimon», supranumită «Biserica cu ceas», fusese ctitorită la leat 1812, pe fundaţia unui locaş de cult datând de la începutul veacului al XVIII-lea. Istoricul de artă medievală Nicolae Stoicescu sintetiza, în documentata sa bibliografie consacrată localităţilor şi monumentelor feudale din România, elemente informaţionale referitoare la acest important locaş de cult ortodox amplasat în centrul urbei: „Construită în secolul al XVIII-lea, biserica a fost dărâmată de cutremur în anul 1802; refăcută în 1812; arsă în 1848; refăcută şi zugrăvită în 1864.".

Referindu-se la Biserica «Sf. Nicolae» din Piteşti, istoricul, arheologul, epigrafistul şi folcloristul român Grigore Tocilescu [1850–1909], menţiona, în anul 1885, în «Raportul înaintat Ministerului cultelor şi al învăţământului public», că „datează în urma focului de la 1848", omiţând, însă, să reproducă informaţia furnizată prin textul pisaniei: „În anul 1812, s-au făcut precum se vede, cu cheltuiala mahalagiilor şi cu ajutorul creştinilor", deoarece „era înainte mai mică şi prăpădită de cutremur", aluzie evidentă la distrugătorul seism din 26 octombrie 1802 care a afectat structura de rezistenţă a majorităţii bisericilor din oraşul de pe Argeş.

Confirmarea pisaniei

Pisania bisericii din 1812 – document probatoriu al refacerii locaşului de cult, se păstrează în lapidariumul Muzeului judeţean Argeş. Textul pisaniei este revelator pentru detalierea fazelor de construcţie a edificiului: „Marile şi preaputernecu D(u)mnezeu, cu <a> sa purtare de grijă / toate le chivernisăşte şi le săvîrşaşte <pr>ecum şi ceastă sfîntă / beserică, ce era mai-nainte mică şi prăpă<d>ită de cutremur, cu aj/utorul său

şi al Sfîntului Ierarhu N<i>colae şi al Sfîntului / Pandeleimon, al cărora este hramu, s-au făcut precumŭ / să vede cu cheltuiala mahalagiilor şi al altorŭ cre/ştini şi s-au săvîrşit în domniia măr<iii sale, Io Gheorghie Ca>/ragea voevod, când ruşii s-au dus din ţară, făcînd pace, / într-al do(i)lea războiu, păstorindŭ pre norodu aceşti(i) epar/hi(i) prea(sfinţitul) iubitoru de D(u)m(n)ezeu, chirio chir Iosif, / întîiul episcop al aceşti(i) nooi episcopi(i) Argeş; 1812 oct(omvrie) 30.".

Semnificative repere cronologice

În «Catagrafia eparhiei Argeş la 1824», se înregistrau informaţii succinte referitoare la Biserica «Sf. Nicolae»: „De zid. Pe moşiea oraşului făcută de mahalagii, boeri i neguţători. Preoţi: Dimitrie, Teodor (35), Costandin (mirodot, protopop de Arif, 30 ani). Diaconi: David (sărac, beţiv, 45 ani), Costandin.". O catagrafie anterioară, datând din anul 1808, menţiona aceiaşi slujitori ai bisericii: „Preoţi: Dumitru, Teodor. Diaconi: David, Costandin.". Atestat ca diacon în catagrafii, David va deveni ereu, numele său fiind incizat cu această funcţie clericală pe un chivot aparţinând bisericii, databil 1830–1840, pe care era inscripţionat textul: „Crăciun, Simeon, Gheorghe, Maria, David ierei.".

Biserica «Sf. Nicolae», prăbuşită în cursul distrugătorului seism din 1802, refăcută integral de către enoriaşi în anul 1812, a fost afectată de incendiul care prefăcuse în scrum centrul urbei de pe Argeş, în 18 august 1848, dar „a renăscut, precum pasărea Phoenix", fiind restaurată de către credincioşii din parohie şi zugrăvită din nou în anul 1864. O nouă operaţiune de „renovare" a bisericii a fost efectuată peste trei ani, biserica fiind resfinţită la 30 noiembrie 1867.

Intenţia Primăriei urbei Piteşti de a instala, în anul 1876, „în turla ei, un observator care să anunţe apariţia unui foc în oraş" a fost respinsă vehement de episcopul Argeşului, Ghenadie, la solicitarea preoţilor bisericii, N. Matheescu şi V. Constantinescu, sub motivaţia că „facerea foişorului de foc deasupra bisericii" ar dăuna „respectului

ce datorăm către biserică", iar, prin greutatea materialului folosit pentru construirea observatorului, ar cauza stării de conservare a locaşului de cult.

În istoria monumentului ecleziastic, ziua de 30 aprilie 1878 reprezintă un moment solemn, întrucât, acolo, în prezenţa Domnitorului Carol al României, s-a oficiat primul Te-Deum pentru glorificarea victoriei armatei române împotriva turcilor obţinute în Războiul pentru Independenţă. Domnitorul sosise la Piteşti, pentru a trece în revistă trupele participante la Războiul din 1877-1878, o operaţiune premergătoare intrării triumfale a acestora în Bucureşti.

Atmosfera extrem de entuziastă este relatată de către directorul Şcolii de băieţi nr. 1, I. S. Teodorescu, prezent la eveniment: „Lumea din biserică şi de afară se îmbrăţişa şi se săruta de bucuria izbânzii neamului românesc, când a sosit călare şi plin de praf Domnitorul Carol.". Domnitorul şi-a stabilit temporar comandamentul militar la Piteşti. Nu întâmplător, pictura murală a pronaosului va fi dominată de portretele regelui Carol I şi al reginei Elisabeta.

Atmosfera interioară a bisericii excela prin valoroasa pictură murală realizată în maniera academismului italian şi a iconografiei tradiționale bizantine de către maestrul incontestabil al penelului, Gheorghe Tattarescu, prin splendoarea icoanelor pictate pe lemn de pe iconostas şi prin vitraliile viu colorate ale ferestrelor – o atmosferă de pură sacralitate îndemnând pe credincioşi la reculegere şi rugăciune. Biserica «Sf. Nicolae» a avut, printre slujitorii săi, preoţi de o desăvârşită moralitate, predicatori cu har ai credinţei strămoşeşti, oameni cu un remarcabil spirit gospodăresc preocupaţi de îngrijirea locaşului de cult greu încercat de destin. Conform «Anuarului Eparhiei Argeşului din anul 1940», în „Parohia «Sf. Nicolae», se înregistrau 97 de familii cu 281 de suflete, iar biserica parohială refăcută din temelie şi târnosită la 30 octombrie 1812 se afla în stare mediocră. Preot paroh era Paraschiv Popescu, licenţiat în Teologie, iar cântăreţi: Dumitru Herescu şi Ioan R. Totan".

Biserica «Sf. Nicolae» va fi iarăşi din greu încercată spre sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial, „În ziua de 6 mai 1944, la orele 11-12, în cursul unui atac cu bombe brizante şi incendiare de către aviaţia inamică, când, bombardându-se întreg oraşul Piteşti, de-a lungul său, de la nord-vest spre sud-est, s-au pricinuit stricăciuni unor clădiri publice cu caracter colectiv, printre care bisericile: «Sf. Ilie» – distrusă, «Sf. Nicolae», «Sf. Gheorghe» şi «Sf. Ion» – grav avariate". [Arh. St. Argeş, Fond Primăria oraş Piteşti, dosar 39/1944].

Preocuparea perseverentă manifestată de slujitorii bisericii: preotul paroh Florian Sămărescu, împreună cu preotul Panţurescu şi diaconul Mişu Marinescu, de a colecta fondurile necesare refacerii integrale a construcţiei ecleziastice a determinat „vindecarea rănilor grave provocate Bisericii cu ceas din Piteşti prin bombardamentul aviaţiei anglo–americane".

Evaluându-se, de către specialişti, importanţa acestei construcţii ecleziastice sub raport istoric şi arhitectural, dar şi remarcabila sa pictură murală, Biserica «Sf. Nicolae» a fost declarată monument istoric şi de artă, prin Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 160/1955.

Deoarece, de la altarul Bisericii «Sf. Nicolae», predicase cu devoţiune şi curaj credincioşilor din parohie, înfierând ostilitatea faţă de credinţa strămoşească manifestată de către regimul comunist instaurat în România, prin forţa armatei sovietice „eliberatoare", preotul paroh Florian Sămărăscu avea să fie arestat în august 1959 şi condamnat la închisoare corecţională ca „duşman al poporului".

Destin sumbru

Locaşului de cult îi va fi hărăzit, de către statul totalitar, un destin sumbru. La aproape un secol de la refacerea sa din anul 1864, biserica va fi supusă legilor draconice ale sistematizării localităţilor din România, pretext invocat de către regimul comunist ateu pentru a şterge, prin demolări, importante însemne creştine ale memoriei neamului românesc. Tăvălugul

demolatorilor de credinţă şi de conştiinţe va face, aşadar, ca, în anul 1962, acest sfânt altar de închinăciune să fie ras de pe suprafaţa pământului.

Actul demenţial al dărâmării bisericii a fost, în viziunea medicului istoric Zicu Ionescu, un adevărat „coşmar apocaliptic". În articolul său «Despre bisericile din Piteşti care nu mai sunt», autorul menţiona, printre altele, că „Dărâmarea Bisericii «Sf. Nicolae» a fost uvertura actelor barbare care s-au repetat de zeci de ori, mai ales, în Bucureşti.".

Investigând circumstanţele demolării locaşului de cult de către „dictatura comunistă antireligioasă şi antiumană", pe care autorul o considera „un mare blestem politic pentru România", dr. Zicu Ionescu relevă acţiunea perfidă a iniţiatorilor acestui demers criminal legiferat prin elaborarea Hotărârii Consiliului de Miniştri nr. 387 din 23 aprilie 1962 semnate de către Ion Gheorghe Maurer, preşedintele Consiliului de Miniştri, act al cărui unic articol prevedea: „Scoaterea din lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R. a Bisericii «Sf. Nicolae» din Piteşti", legiferându-se, de facto, demolarea acestui sfânt locaş de cult ortodox.

Astfel, „puterea democrat-populară" locală obţinuse la cerere, indirect, avizul de demolare, întrucât „scoaterea din listă" echivala, în limbaj birocratic, cu semnarea „condamnării la moarte" a importantului monument ecleziastic «Biserica cu ceas din Piteşti».

Justificarea demolării avea să fie „argumentată" prin Procesul-verbal de constatare din 29 iunie 1962, redactat de către o comisie compusă din: I. Rădulescu, preşedinte, Gheorghe Pescaru, secretar, Jana Osman, Petre Dinu, Ştefan Vidoni şi cpt. Cioromela, membri, care „deplasându-se la construcţia situată în str. Doamna Bălaşa, proprietatea Bisericii Sf. Nicolae, făcând constatările arătate în fişa tehnică anexată şi ţinând seama de prevederile HCM nr. 1 din 1959, consideră construcţia respectivă ca «rea» şi propune spre aprobare Comitetului executiv al Sfatului popular al regiunii Argeş această clasificare.". Astfel, împotriva evidenţei reale, iresponsabila

comisie formată din „specialişti” decidea, printr-o fişă tehnică, starea de conservare „rea” a bisericii.

În baza avizului Secţiei de arhitectură şi sistematizare a Sfatului popular orăşenesc, Comitetul executiv Piteşti elibera, sub semnăturile preşedintelui, Marin Teodorescu, şi secretarului, Florian Popescu, Autorizaţia de demolare nr. 9 din 5 iulie 1962 privind Biserica «Sf. Nicolae», devizul operaţiunii de demolare estimându-se la suma de 50.000 lei.

Dintr-un cinism inimaginabil, specific autorităţilor comuniste, demolarea bisericii avea să fie săvârşită la 29 iunie, de ziua Sfinţilor apostoli Petru şi Pavel, o importantă sărbătoare din calendarul creştin ortodox...

În urma criminalei demolări a acestui monument religios, unele obiecte de cult din inventarul Bisericii «Sf. Nicolae» au fost repartizate, unor biserici de mir din judeţul Argeş: clopotul mare – la Biserica Podu Broşteni; sfeşnicele împărăteşti – la Biserica «Sf. Treime-Beştelei» din Piteşti; icoanele împărăteşti, un clopot şi policandrul cu textul gravat „În amintirea zilei întoarcerii acasă, după izbânzile din Bulgaria”, donat de către principele Carol – la Biserica Enculeşti, iar ceasul dăruit, în anul 1873, de farmacistul piteştean Ştefan Babic şi soţia sa, Maria, orologiu imens care particularizase locaşul de cult în urbe, prin supranumele: «Biserica cu ceas» – la Muzeul judeţean Argeş.

De dimensiuni impresionante, ceasul instalat în turla clopotniţei avea patru cadrane orientate spre cele patru puncte cardinale, fiind conectat cu clopotul bisericii, pentru „arătarea timpului, spre a nu-l pierde cetăţenii fără folos”...

În lapidariumul Muzeului judeţean Argeş, s-a păstrat, din biserica demolată, o piatră funerară datată 12 iulie 1708, al cărei text este încadrat de motive vegetale: „† Aici suptŭ această piatr/ă odihnescŭ oase/le răposatului robu lui Dum/nezău, Ion diaconul / puigiul care s-au pristă[vit în zilele prea lu]/minatului domnului, Ion / Costandin B(asara)b voivod, şi / jupîneasa dumnealui, / Catrina, şi coconi(i) dumn/nealor, Ion, Mira; iulie 12 d(ni) / leat 7216.”.

Memento

Tardiva „demolare" a sistemului totalitar din România după evenimentele din decembrie 1989 a generat speranţa în revenirea la normalitate, implicând refacerea unor instituţii de cult distruse cu buldozerele de către regimul comunist. Se spera în reconstruirea din temelii a Bisericii «Sf. Nicolae», însă o parte din vechea fundaţie se află sub actualul hotel «Muntenia», iar o translare a planului spre est ar fi afectat considerabil, conform specialiştilor în urbanism, circulaţia în centrul oraşului. În contextul căutării unor soluţii viabile pentru menţinerea în conştiinţa publică a Bisericii «Sf. Nicolae», la 26 decembrie 2008, în spaţiul altarului bisericii demolate, a fost amplasată, cu un fast tipic oriental, o machetă din lemn acoperită cu tablă de cupru, de dimensiuni reduse (222 cm lungime, 120 cm lăţime şi 180 cm înălţime) imaginând în miniatură, cu extremă aproximaţie, locaşul de cult – opera sculptorului Ion Moise şi a artistei Raluca Măndiţă (autoarea vitraliilor), macheta fiind plasată pe un soclu de ciment înalt de 50 cm. Acest demers a constituit un paliativ eşuat, deşi s-a sperat, de către oficialităţi, că, astfel, actul criminal al regimului comunist va fi perceput în integralitatea sa, înlăturarea machetei fiind efectuată tacit, sub pretextul perisabilităţii materialului utilizat, cu toate că se insinua tot mai insistent de către specialişti că macheta reprezintă o parodiere a monumentului dispărut.

Ştergerea definitivă din memoria localnicilor a existenţei impunătorului monument ecleziastic constituie un proces continuu care poate fi, însă, stăvilit printr-o operaţiune de minimă îndatorire morală şi de conştiinţă religioasă: după marcarea planului bisericii

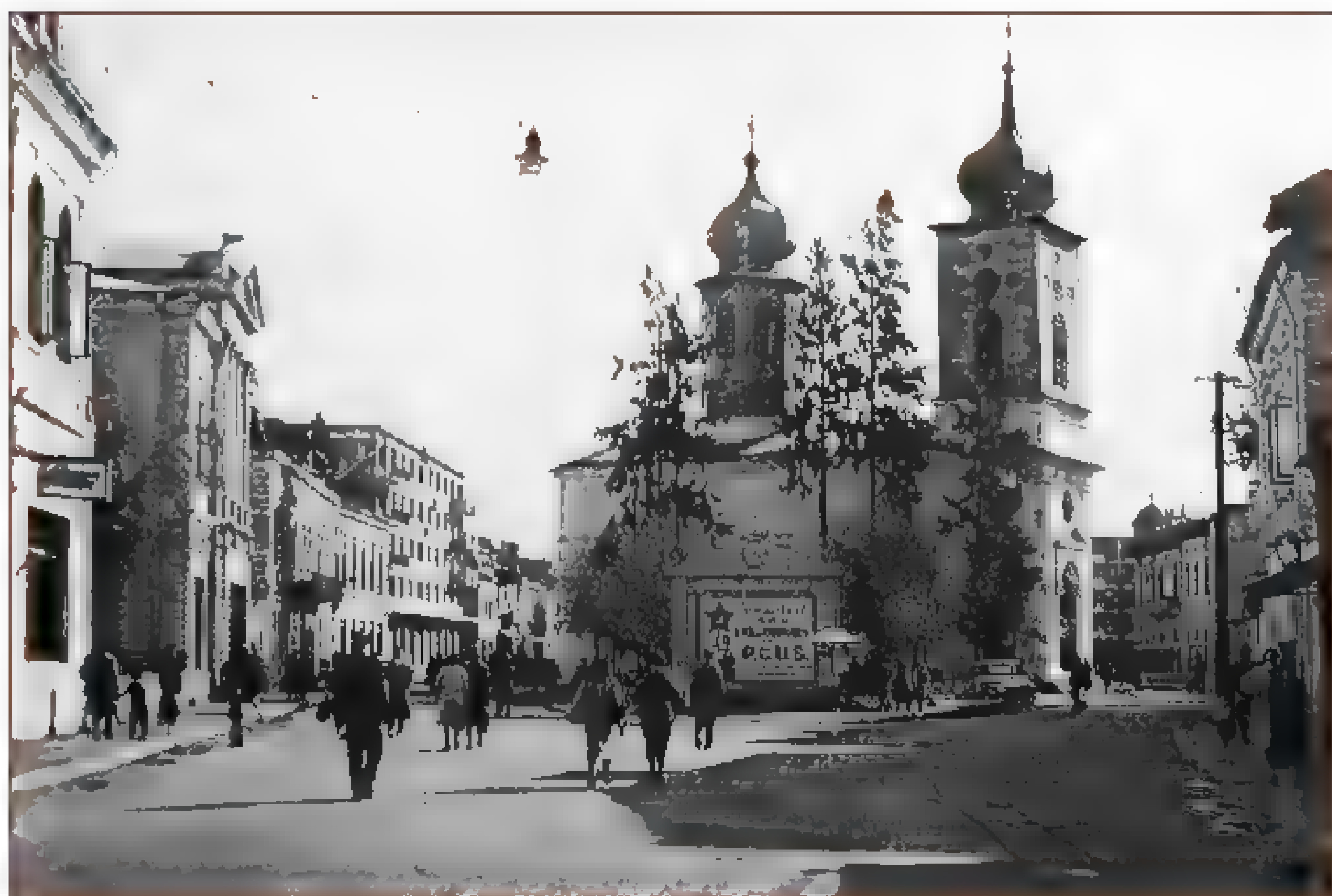
demolate pe locul unde consacrase un spaţiu de spiritualitate în care s-au creştinat generaţii succesive de piteşteni, s-ar impune consemnarea, pe o cruce de piatră implantată în aria sacră a fostului altar, a odioasei condamnări la dispariţie, de către autorităţile ateist–comuniste, a acestui important însemn de credinţă ortodoxă care dăinuise de secole în inima urbei de pe Argeş.

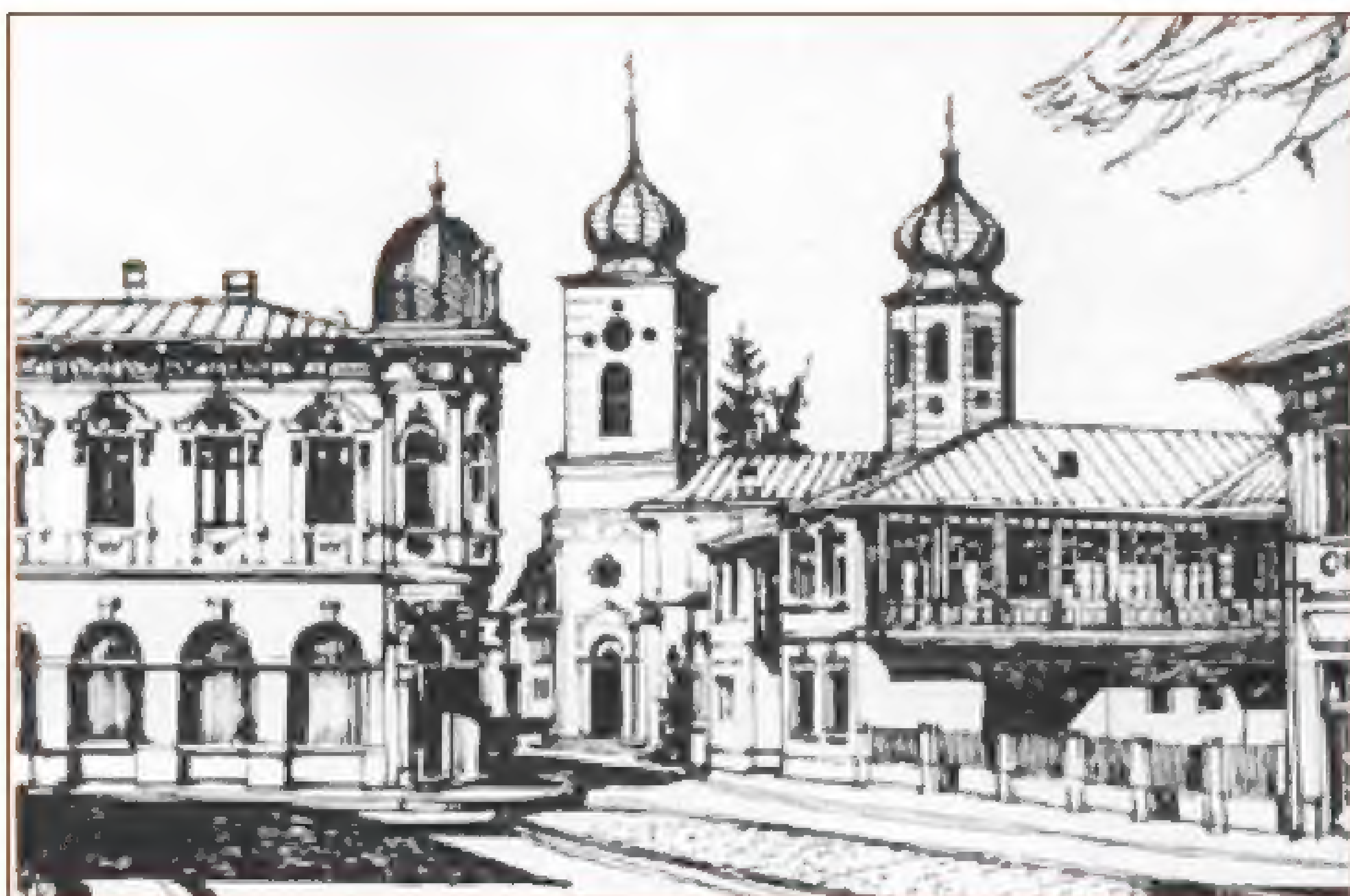
Bibliografie selectivă

*** Anuarul Eparhiei Argeşului, Piteşti, 1940; Bălan Constantin – Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Judeţul istoric Argeş (sec. XIV-1848), Bucureşti, 1994; Bobancu Tatiana – Album religios. Bisericile din oraşul Piteşti cu un mic istoric, Piteşti, 1933; Diaconu Tudor – Locaşuri de cult în municipiul Piteşti, în „Păstorul Ortodox", an II (1996), nr. 1; Greceanu Eugenia – Ansamblul urban medieval Piteşti, Bucureşti, 1982; Ionaşcu Ion – Catagrafia Eparhiei Argeş la 1824, Bucureşti, 1942; Ionescu Zicu – Despre bisericile din Piteşti care nu mai sunt, în „Păstorul Ortodox", an I (1995), nr. 2; Mavrodin Teodor – Episcopia Argeşului. 1793-1949, Piteşti, 2005; Stoicescu Nicolae – Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România I – Ţara Românească (Muntenia, Oltenia şi Dobrogea), vol. 2: M-Z), Craiova, 1970; Tocilescu Grigore – Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri şi biserici din ţară, prezentate Ministerului Cultelor şi al Învăţământului Public, în „Analele Academiei Române", seria II, tom VIII, secţ. II, Bucureşti, 1887.

IMAGINI

ROMÂNIA
PAROHIA BIS. SF. NICOLAE DIN PITEŞTI
1915

SUMAR

DE ACELAŞI AUTOR:

au apărut:

- **Confesiuni literare**, Bucureşti, 2003• 252 p.
- **Destine literare**, Piteşti, 1999• 226 p.
- **Evocări literare**, Piteşti, 2014• 328 p.
- **Solilocvii. Reflecţii lapidare**, Piteşti, 2004• 106 p.
- **Stanţe din circumstanţe. Epigrame**, Piteşti, 2005• 108 p.
- **Rezistenţa armată anticomunistă de pe versanţii sudici ai Munţilor Făgăraş**, Piteşti, 2006• 264 p.
- **Epopeea Rezistenţei anticomuniste din Poenărei**, Piteşti, 2009• 152 p.
- **Argeşul monumental. Enciclopedie patrimonială**, Piteşti, 2011• 560 p.
- **Argeş. Dicţionar etnocultural**, Piteşti, 2006• 318 p.
- **Monumente memoriale din Argeş.Cruci de piatră**, Piteşti, 1999• 328 p.
- **Ceramica din Argeş-Muscel**, Piteşti, 2001• 230 p.
- **Civilizaţia pietrei areal etnocultural Argeş-Muscel**, Piteşti, 2008• 272 p.
- **Corbi-Muscel. Monografie etnoculturală**, Piteşti, 2006• 176 p.
- **Poenărei-Muscel. Monografie etnoculturală**, Piteşti, 2008• 320 p.
- **Câmpulung-Muscel. Ansamblul medieval-modern**, Piteşti, 2013• 320 p.
- **Curtea de Argeş. Ansamblul medieval-modern**, Piteşti, 2013• 208 p.
- **Piteşti. Ansamblul medieval-modern**, Piteşti, 2013• 280 p.
- **Argeşul artistic**, Piteşti, 2014• 320 p.
- **Portrete-pirogravură-panseuri**, Piteşti, 2014• 180 p.

în colaborare:

- **Glosar arealul etnocultural Argeş-Muscel**, Piteşti, 2013.
- **Argeş. Ghid turistic al judeţului**, Bucureşti, 1978.
- **Argeş. Cartea eroilor**, Piteşti, 1984 – redactor.
- **Mioveni. Paşi în timp**, Piteşti, 2007.
- **Stâlpeni-Argeş-România. Carte de identitate europeană**, Piteşti, 2009.

